

ПАМ'ЯТАЄМО

Є.Р. БЕРШЕДА, д-р екон. наук, проф., член-кореспондент НАН України,
Надзвичайний і Повноважний Посол України, Заслужений діяч науки і техніки України,
в. о. директора Інституту законодавства Верховної Ради України,
пров. Несторівський, 4, 04053, Київ, Україна,
e-mail: e.bersheda@gmail.com

ОСОБИСТІТЬ УЧЕНОГО-ЕКОНОМІСТА: ЗГАДУЮЧИ ВОЛОДИМИРА КИРИЛОВИЧА ЧЕРНЯКА

18 січня 2021 р. пішов з життя відомий вчений-економіст, професор, доктор економічних наук, Народний депутат СРСР, Народний депутат України III і IV скликань **Володимир Кирилович Черняк**.

Його ім'я беззаперечно можна назвати серед учених-економістів, доробком яких має всі підстави пишатися вітчизняна економічна наука. Він був яскравою особистістю з гострим розумом та язиком, скромність якої водночас відчували всі, хто спілкувався з ним як науковцем, політиком, публіцистом і оратором.

Близько 30 років В.К. Черняк працював у провідній науковій установі країни — Інституті економіки Академії наук Української РСР, а згодом — Національній академії наук України. Після закінчення з відзнакою Київського державного університету імені Т.Г. Шевченка у 1969 р. Володимир Кирилович розпочав свою наукову діяльність у цьому інституті на посаді інженера і пройшов шлях до керівника провідного відділу теорії та методології. Він є автором понад 250 наукових праць, зокрема 14 монографій.

Саме Інститут економіки з 1960-х років тривалий час був осередком новаторських підходів до розвитку економічної науки, а творча атмосфера в ньому сприяла тому, щоб його вихованці ставали активними учасниками розбудови української державності, працюючи у керівництві Національної академії наук України, Верховній Раді, Кабінеті Міністрів, на дипломатичній службі України. З Інститутом економіки тих років пов'язаний початок дослідницької діяльності двох віце-президентів НАН України — академіків НАН України В.М. Гейця і С.І. Пирожкова. В.М. Геєць і нині продовжує та розвиває творчі напрацювання українських економістів, очолюючи Інститут економіки та прогнозування НАН України, який фактично став наступником Інституту економіки як провідної економічної наукової установи країни.

Наприкінці 1960-х років вчені-економісти колишнього СРСР, натхненні реформаторськими ідеями своїх, а також чеських, польських, угорських та югославських колеґ, шукали відповіді на виклики часу на шляху побудови «соціалізму з людським обличчям» і розвитку товарно-грошових відносин, — економічних методів управління.

Хоча в умовах радянської централізації тренди розвитку економічної думки формувалися переважно в Москві, до цього мала особисту причетність низка наших співвітчизників. Серед ідейних натхненників реформування економіки були «батько Косигінської економічної реформи 1965 року» професор Харківського державного університету О. Ліberman, уродженець Поділля професор О. Бірман, полтавчанин професор В. Красовський та інші. У січневому випуску журналу «Новый мир» за 1967 рік вийшла дуже популярна на той час стаття О. Бірмана «Талант економіста», у якій він доводив, що здатність генерувати і схвалювати оптимальні господарські рішення, вести економічні дослідження вимагає від людини не лише фахових знань, але й широкого світогляду, належної гуманітарної підготовки. Цим критеріям повною мірою відповідав В.К. Черняк, моє знайомство з яким відбулось у надзвичайно цікаві часи — в Інституті економіки АН УРСР.

Економічні погляди В.К. Черняка формувались у «революційний» для радянської та української економічної науки період та під безпосереднім впливом таких потужних творців економічної теорії, як академік НАН України Ю.М. Пахомов і доктор економічних наук, професор В.П. Корнієнко, імена яких відомі не лише всім, хто цікавиться історією економічної думки України. В.К. Черняк був дисертантом і докторантом В.П. Корнієнка, який 1966 р. разом з Ю.М. Пахомовим опублікував у журналі «Економіка Радянської України» (нині — «Економіка України») статтю, чия основна, але цілком «крамольна» для СРСР ідея полягала в тому, що в умовах соціалізму робоча сила є товаром.

Публікація в українському виданні викликала широкий резонанс серед учених-економістів усієї країни, а у центральному економічному журналі СРСР «Вопросы экономики» авторів фактично звинуватили в нелояльності до радянської влади. Після звільнення з Інституту економіки В.П. Корнієнка відділ економічної теорії, де працював В.К. Черняк, очолив інший видатний учений, юрист за освітою, економіст-новатор, дослідник сучасної цивілізації Ю.М. Пахомов.

Не випадково вчений, а згодом Народний депутат України В.К. Черняк був переконаним прихильником економічної та політичної свободи, інтеграції України до Європейського Союзу, а центром економічної політики вважав зростання платоспроможного попиту, розвиток підприємництва і малого бізнесу. Схильний до філософських узагальнень і водночас конкретних висновків і пропозицій, В.К. Черняк 1988 р. захистив докторську дисертацію з незвичною для тих часів назвою «Розвиток економіки як об'єкт пізнання та управління».

Економічні та політичні погляди Володимира Кириловича привели його до Народного Руху України, від якого він у 1989 р. на хвилі перебудови був обраний Народним депутатом СРСР від Київського міського національно-територіального округу, перемігши тодішнього першого секретаря Київського міського комітету Комуністичної партії України Костянтина Масика.

У першому демократично обраному парламенті колишнього СРСР В.К. Черняк у складі Міжпарламентської депутатської групи співпрацював з Б. Єльциним, А. Сахаровим, А. Собчаком, Г. Поповим, Ю. Афанасьєвим та іншими тогочасними лідерами громадської думки.

З КПРС Володимир Кирилович завжди намагався «не зближуватися». Працюючи в Інституті економіки, він двічі відмовився від пропозиції вступити до її лав. Першого разу аргументуючи це побоюваннями, що його можуть запідозрити в кар'єризмі (це було 1973 р., напередодні захисту ним кандидатської дисертації), а вдруге — вже будучи керівником провідного підрозділу з економічної теорії Інституту економіки, що мав безпосередню причетність до ідеологічної діяльності ЦК Компартії України, який В.К. Черняк відвідував за перепусткою, на відміну від колег і підлеглих з партквитками.

Згодом В.К. Черняк шукав і знаходив можливості для реалізації потенціалу своєї надзвичайно активної та обдарованої натури як Народний депутат України. До Верховної Ради України III скликання (1998—2002 рр.) він пройшов по виборчому округу № 153 Рівненської області як заступник голови Народного Руху України і обіймав посаду першого заступника голови Комітету з питань економічної політики, управління народним господарством, власності та інвестицій. У 2002—2006 рр. він був обраний Народним депутатом України IV скликання від блоку В. Ющенка «Наша Україна» і працював головою Підкомітету з питань підприємництва, інвестиційної політики та антимонопольного законодавства Комітету з питань економічної політики, управління народним господарством, власності та інвестицій.

Як суб'єктом права законодавчої ініціативи Володимиром Кириловичем було подано шість законопроектів, 25 постанов Верховної Ради України, з яких 17 стали чинними актами. Він брав активну участь у міжпарламентській діяльності як член Постійної делегації України в Парламентській асамблеї Організації Чорноморського економічного співробітництва та Міжпарламентській асамблеї держав — учасниць Співдружності Незалежних Держав, а також груп з міжпарламентських зав'язків з низкою країн Європи та Азії.

У 2006—2011 рр. В.К. Черняк працював головним науковим співробітником Інституту законодавства Верховної Ради України.

Згадуючи та віддаючи шану пам'яті Володимира Кириловича Черняка, варто перечитати його сповнені філософією, гумором, самоіронією та парадоксами афоризми щодо політики і влади, слави і скромності, Буття і Всесвіту. З життя пішла масштабна, неординарна людина, дослідник за покликанням і практик. Саме він винайшов універсальну і дуже актуальну в сьогоднішній Україні формулу: «Патріотизм — це перш за все готовність сплачувати податки».

Yevhen Bersheda, Dr. Sci. (Econ.), Professor, Corresponding Member of the NAS of Ukraine, Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary of Ukraine, Honored Worker of Science and Technology of Ukraine, Acting Director of the Legislation Institute of the Verkhovna Rada of Ukraine, Nestorivs'kyi ln, 4, 04053, Kyiv, Ukraine

THE PERSONALITY OF A SCIENTIST-ECONOMIST:
REMEMBERING VOLODYMYR CHERNIAK

On January 18, 2021, Volodymyr Cherniak, a well-known scientist-economist, professor, Doctor of Economic Sciences, People's Deputy of the USSR, People's Deputy of Ukraine of the 3rd and 4th convocations, passed away. His name can undoubtedly be mentioned among economists, whose work has every reason to be proud of in domestic economics.

For about 30 years V. Cherniak worked in the country's leading scientific institution, the Institute of Economics of the Academy of Sciences of the Ukrainian SSR, and later — the National Academy of Sciences of Ukraine. Economic views of V. Cherniak were formed in the «revolutionary» period for Soviet and Ukrainian economics and under the direct influence of such powerful creators of economic theory as Academician of the NAS of Ukraine Yu. Pakhomov and Doctor of Economics, Professor V. Korniienko.

Scientist, and later the People's Deputy of Ukraine, V. Cherniak was a staunch supporter of economic and political freedom, Ukraine's integration into the European Union, and considered the center of economic policy to be the growth of effective demand, the development of entrepreneurship and small business. Prone to philosophical generalizations and at the same time specific conclusions and proposals, in 1988 V. Cherniak defended his doctoral dissertation with the title unusual for the time of «Development of the economy as an object of knowledge and management».

V. Cherniak economic and political views led him to the People's Movement of Ukraine, from which he was elected People's Deputy of the USSR in 1989 in the wake of perestroika. Subsequently, V. Cherniak sought and found opportunities to realize the potential of his extremely active and talented nature as a People's Deputy of Ukraine of the 3rd and 4th convocations.

An extraordinary man, researcher by vocation and practitioner has passed away. It was he who invented a universal and very relevant formula in today's Ukraine: «Patriotism is, above all, a willingness to pay taxes».